

Korupce

Vymezení pojmu korupce

- lat. „*rumpere*“ = zlomit, rozlomit, přetrhnout
- lat. „*corrumpere*“ = zmařit, zkazit, upláctet, podpláctet

Není jednotné, různé organizace používají vlastní (rozdílné) definice

existuje tzv. *užší* a *širší* pojetí

- užší pojetí zahrnuje převážně korupci ve veřejném sektoru (Transparency International, Světová banka)
- širší pojetí zahrnuje také aktivity soukromého sektoru (definice OSN)

Vymezení pojmu korupce

Definice podle Transparency International

„...takové jednání představitelů veřejného sektoru, ať už jde o politiky, či státní úředníky....., jímž se nedovoleně a nezákonně obohacují prostřednictvím pravomocí, které jim byly svěřeny.“ (Mc Kee, 1996)

Definice korupce podle Světové banky

„...zneužití veřejné moci za účelem získání osobního prospěchu.“ (Bayley, 1966)

Vymezení pojmu korupce

Definice podle OSN

„...nabídka, slib nebo předání jakékoliv výhody v něčí prospěch jako nepřiměřené pohnutky pro výkon povinností a vyjednávání, či požadavek přijetí jakékoliv takové výhody.“ (Národní program..., 1998, s. 4)

Pojetí sociálních věd

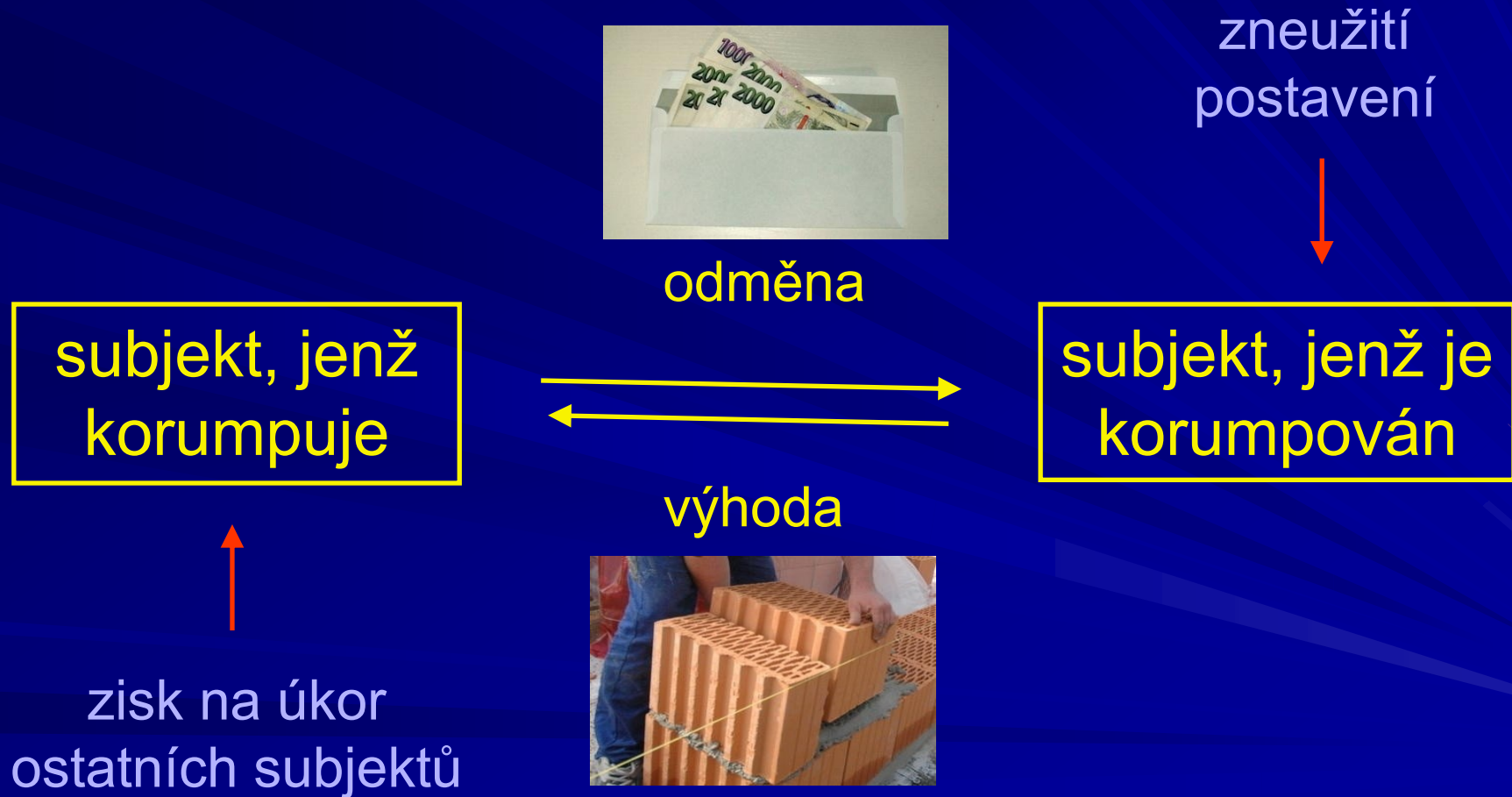
„Chování, které se odchyluje od „formálních povinností“ veřejné role pro soukromé (osobní, rodinné nebo skupinově orientované) zájmy, pro finanční nebo statusový zisk, a dále jakékoliv chování, které porušuje pravidla za účelem zvýšení soukromého vlivu.“ (J. Nye, 1966)

Vymezení pojmu korupce

Souhrnná definice

„...jakákoliv nabídka, slib nebo poskytnutí jakékoliv neoprávněné výhody v něčí prospěch za určitou formu odměny, kdy tato nemusí být pouze finanční, ale může se jednat o dar, protislužbu, poskytnutí informací atd.“

Schéma korupce

Korupce v širším slova smyslu

■ Klientelismus

- Je definován jako zvýhodňování na základě příbuzenských nebo přátelských vztahů. Jedná se o přísně osobní vztah patron-klient, přičemž klient je na patronovi závislý, je mu zcela oddán a v rámci možností se snaží podporovat patronův zájem. Lidem mimo klientský vztah jsou tyto hodnoty nedostupné.

■ Nepotismus

- upřednostňování příbuzných či blízkých lidí při obsazování vlivných pozic proti ostatním, nezřídka lépe kvalifikovaným kandidátům, cílem je uplatnit a rozšířit vliv na společenské struktury

■ Prodej pozic

- placené protěžování, např. obsazení vlivné pozice na základě úplatku apod.

Korupci předchází...

■ Střet zájmů

- výkon funkce nebo zaměstnání se dostává do rozporu s vlastními soukromými zájmy.

■ Lobbying

- je součástí politického procesu,
- prosazování zájmů určité skupiny při realizaci politických rozhodnutí (např. při schvalování zákonů).

Typologie korupce

1. Typologie podle TI

a) drobná korupce

praktikována státními úředníky (např. i policisty), kteří jsou často špatně placeni a jsou tak závislí na malých úplatcích od veřejnosti

b) vysoká korupce

zahrnuje rozsáhlé mezinárodní úplatky a tajné zahraniční účty, promyšlená struktura, špatně odhalitelná a postižitelná

Typologie korupce

2. Typologie podle Světové banky

- a) Korupce sloužící k ovládnutí státu (*state capture*)
 - ovlivňování tvorby základních pravidel, tzn. zákonů, regulací, nařízení
 - probíhá formou nezákonných, netransparentních plateb
- b) Vlivová korupce
 - představuje schopnost subjektu ovlivňovat tvorbu základních pravidel bez nutnosti upláct veřejné činitele
 - větší vliv zde hraje velikost firmy, vazby na stát atd.
- c) Administrativní korupce
 - úplatky veřejným činitelům, kteří mohou změnit způsob realizace stanovených pravidel

Typologie korupce

3. Typologie podle společenských věd

- korupce jako deviantní chování
- korupce jako patologické chování
- korupce jako sociální dezorganizace
- legalistické chápání korupce
 - takto je označováno porušování psaného práva
- public office definice
 - zahrnuje také vnitřní pravidla, jejich porušení není ani trestným činem ani přestupkem
- public opinion definice
 - nejširší chápání korupce spojené s veřejným míněním
 - korupce je takové chování, které bývá obecně za korupci považováno

Příčiny korupce

Většina faktorů, které dodávají nejvíce podnětů vedoucích ke korupci, má **původ ve veřejném sektoru**

Mezi nejčastější příčiny korupce můžeme zařadit:

- a) udělování exkluzivních práv; dotace
- b) nejasná a složitá úprava daňové problematiky, nízké platy správců daní a jejich časté kontakty s plátcí daní
- c) rozhodování o směru a výši vládních výdajů
- d) financování politických stran
- e) mzdy ve veřejném sektoru
- f) poskytování určitých statků a služeb za nižší než tržní ceny
- g) privatizace státního majetku

Příčiny korupce

- h) složitost zákonů, regulací a postupů
- i) ostatní faktory (špatně definovaná vlastnická práva, nedostatečné konkurenční prostředí, atd.)

Dopady korupce

- náklady korupce je velice těžké vyčíslit
- dopady korupce můžeme rozdělit na *politické* a *ekonomické*

1. politické důsledky

a) krátkodobé

- ztráta důvěry v politiku vlády, která je v té době u moci

b) dlouhodobé

- vznikají, pokud je korupce systematická a dlouhodobá
- může dojít ke ztrátě důvěryhodnosti země ve vztahu k okolnímu světu a ke vzniku nedůvěry v celý politický systém a jeho legitimitu

Dopady korupce

2. Ekonomické důsledky

- korupce způsobuje neefektivnost v rozdělování
- korupce způsobuje zvyšování počátečních nákladů o úplatky, které slouží k překonání administrativních bariér, to vede k narušení tržní rovnováhy
- dopad korupce na růst HDP - podle některých odborníků snižuje korupce podíl investic na HDP a má záporný vliv na výdaje na zdravotnictví a na vzdělání
- korupční chování způsobuje, že vláda není schopná dosáhnout svých cílů (korupce při jmenování do funkce je zdrojem neefektivnosti)

Dopady korupce

- korupce zhoršuje kvalitu prostředí, ve kterém funguje soukromý sektor
- korupce způsobuje růst administrativních nákladů (daňový poplatník je nucen platit za stejnou službu více, než by měl)
- korupce má demoralizující vliv na celý aparát veřejné správy. Je tak velice obtížné udržet vysokou míru bezúhonnosti
- korupce způsobuje značný úbytek produktivního úsilí, protože čas i energie jsou obětovány spíše k získávání kontaktů, k obcházení pravidel, než na zlepšování vlastního postavení a vlastní úrovně

Dopady korupce

- korupční jednání může být vnímáno jako cesta k úspěchu → rozšiřování korupce v soukromém sektoru
- korupce vede k nárůstu veřejných výdajů (vyšší úroveň korupce je spojena s nižší kvalitou veřejné infrastruktury a vede k *plýtvání veřejnými prostředky*)
- korupce může vést k omezení přílivu přímých zahraničních investic (díky korupčnímu prostředí klesá rating země a příliv investic je nižší)

Měření korupce

- měření korupce je značně obtížné, neboť většina ukazatelů, které se snaží korupci monitorovat má subjektivní charakter (tzv. *měkká data*), která jsou založena na vnímání korupce
- vhodná objektivní data prakticky neexistují

Organizace zabývající se monitorováním korupce

- Transparency International (CPI, BPI, Globální barometr korupce)
- Světová banka (Governance Matters, Doing Bussines)
- World Economic Forum (různé ukazatele)
- Fraser Institut
- Freedom House

Měření korupce

1. Transparency International

- nevládní nezisková organizace zabývající se korupcí
- každoročně zveřejňuje **Index vnímání korupce** (Corruption Perception Index - CPI)
- nepravidelně pak **Index plátců úplatků** (Bribery Payers Index – BPI)
- zveřejňuje rovněž **Globální barometr korupce**
- Blíže viz www.transparency.cz nebo www.transparency.org

Transparency International - financování

- Činnost Transparency International - Česká republika je financována především z grantů, které organizace získává na své projekty z programů domácích i zahraničních státních i soukromých dárců.
- Vedlejším zdrojem financování jsou dary fyzických i právnických osob a rovněž výnosy z uskutečněných činností a akcí (například vzdělávacích kurzů).

Měření korupce

A. Index vnímání korupce - CPI

- sestavován jednou ročně a průzkumy použité při jeho sestavování většinou obsahují otázky zaměřené na uplácení veřejných činitelů nebo provize při veřejných zakázkách,
- názory představitelů podnikatelské sféry, odborníků a analytiků,
- ukazuje však pouze na *příjemce úplatků*.
- nabývá hodnot **0 - 100**, kdy nula představuje zemi naprosto zkorumpovanou, naproti tomu stovka zemi zcela „čistou“, tudíž bez korupce,
- publikován od roku 1995 (0 -10), od roku 2012 (0 -100).

Měření korupce - (CPI)

- je *indexem složeným*, tudíž zahrnuje výsledky několika průzkumů, prováděných rozličnými institucemi. Ty používají rozdílné vzorky respondentů i rozdílnou metodiku
- původně sestavován pro 85 zemí světa, v roce 2014 pro 175 zemí
- nejméně zkorumpovanými zeměmi v roce 2014 byly, Dánsko (92), Nový Zéland (91) a Finsko (89),
- nejvíce Súdán (11), Somálsko a Severní Korea (8)
- Aktuální data www.transparency.org a rok 2018
<https://www.youtube.com/watch?v=OXApeTYRYNQ>

Hodnoty CPI v zemích V4

Země/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	15	16
ČR	4,2	4,3	4,8	5,2	5,2	4,9	4,6	4,4	49	48	51	56	55
Slovensko	4,0	4,3	4,7	4,9	5,0	4,5	4,3	4,0	46	47	50	51	51
Polsko	3,5	3,4	3,7	4,2	4,6	5,0	5,3	5,5	58	60	61	62	62
Maďarsko	4,8	5,0	5,2	5,3	5,1	5,1	4,7	4,6	55	54	54	51	48

Zdroj: TI, 2017. <http://www.transparency.org/cpi2016/results>.

V roce 2016 bylo hodnoceno 176 zemí.

Další podrobnosti na <https://www.transparency.cz/cpi2016/>

Hodnocení ČR v indexu CPI od roku 2000

Rok	Hodnocení ČR v indexu CPI	Odchylka/rozmezí	Umístění	Počet zemí zařazených do žebříčku CPI	Použité průzkumy
2014	51	47 - 55	53	175	10
2013	48	43 - 52	57	177	10
2012	49	44 - 53	54	176	10
2011	4,4	3,9 – 4,8	57	182	12
2010	4,6	4,1-5,1	53	178	8
2009	4,9	3,7-7,5	52	180	8
2008	5,2	4,8-5,9	45	180	8
2007	5,2	4,9-5,8	41	180	8
2006	4,8	4,4-5,2	46	163	8
2005	4,3	3,7-5,1	47	159	16
2004	4,2	3,7-4,9	51	145	11
2003	3,9	0,9	54	133	12
2002	3,7	0,8	52	102	10
2001	3,9	0,9	47	91	10
2000	4,3	0,9	42	90	10

Měření korupce - (BPI)

B. Index plátců úplatků

- dosahuje hodnoty **0 – 10**
- index poměrně mladý, nejstarší údaje z roku 1999 (další v letech 2002, 2006, 2008 a 2011)
- výsledky průzkumu z jednotlivých let není možné mezi sebou porovnávat! (jiná metodologie, jiné otázky, odlišný počet zemí apod.)
- hodnotí exportující země světa (nikoliv firmy) podle náchylnosti firem se sídlem v těchto zemích poskytovat úplatky v zahraničí ⇒ **pohled na „nabídkovou stranu“ korupce**
- Na dotazy odpovídají vrcholoví obchodní manažeři (senior business executives); v roce 2011 odpovídali manažeři z 30 zemí včetně ČR (celkem 100 rozhovorů)

Výsledky BPI za rok 2011

Umístění	Země	Průměrná hodnota	Umístění	Země	Průměrná hodnota
1	Nizozemsko	8,8	15	Itálie	7,6
1	Švýcarsko	8,8	15	Malajsie	7,6
3	Belgie	8,7	15	Jižní Afrika	7,6
4	Německo	8,6	19	Thailand	7,5
4	Japonsko	8,6	19	Indie	7,5
6	Austrálie	8,5	19	Turecko	7,5
6	Kanada	8,5	22	Saudská Arábie	7,4
8	Singapur	8,3	23	Argentina	7,3
8	Velká Británie	8,3	23	SAE	7,3
10	Spojené státy	8,1	25	Indonésie	7,1
11	Francie	8,0	26	Mexiko	7,0
11	Španělsko	8,0	27	Čína	6,5
13	Jižní Korea	7,9	28	Rusko	6,1
14	Brazílie	7,7			
15	Hong Kong	7,6			

Měření korupce - (Global Corruption Barometr)

C. Globální barometr korupce

- je jediným celosvětovým průzkumem veřejného mínění zaměřeným na názory a osobní zkušenosti respondentů s korupcí v různých sektorech
- poprvé zveřejněn v roce 2003, je možné srovnávat jednotlivé průzkumy
- korupčnost jednotlivých sektorů je hodnocena známkou 1 – 5 (1 – bez korupce, 5 – extrémně zkorumpovaný)

Výsledky GBK – 2013

- 114 000 tis. respondentů ze 107 zemí světa
- 27% respondentů mělo za poslední rok konkrétní zkušenost s úplatkem ve veřejném sektoru
- 9 z 10 lidí chtějí proti korupci něco dělat a 2/3 z těch, kteří byli požádáni o úplatek ho odmítly poskytnout
- V 51 zemích jsou jako nejzkorumpovanější vnímány politické strany
- V 36 zemích je jako nejzkorumpovanější vnímána policie (53% dotázaných v těchto zemích bylo policií požádáno o úplatek)
- Ve 20 zemích je jako nejzkorumpovanější vnímána justice (30% dotázaných v těchto zemích, kteří přišli do kontaktu s justicí bylo požádáno o úplatek)

Sektory (instituce) vnímané jako nejvíce postižené korupcí celosvětově

Otázka: Který z následujících sektorů považujete za nejvíce postižený korupcí?

Instituce/sektor	Procento respondentů
Politické strany	65 %
Veřejní představitelé / státní úředníci	57%
Parlament / zákonodárny sbor	57%
Policie	58 %
Podnikatelský / soukromý sektor	45 %
Zdravotnictví	45 %

Pramen: Transparency International Global Corruption Barometer 2013. Jsou použita vážená procenta.

GBK 2013 – Česká republika

- Za nejzkorumpovanější jsou považováni politici (73%, v roce 2008 to bylo 49,8%) a veřejná správa a státní úředníci (71%)
- Konkrétní zkušenost s úplatkem ve veřejném sektoru přiznalo 15 % respondentů (na Slovensku 21%, ve Velké Británii 5%)
- Nejčastěji lidé v ČR dávali úplatky ve zdravotnictví (15 %), na Slovensku to bylo 28%, ve Velké Británii jen 3 %
- Pro 8 % respondentů byl úplatek nutnou podmínkou získání nějaké veřejné služby. Přes 50 % dalo úplatek jako poděkování
- 55 % českých respondentů by případ korupce ohlásilo, strach z následků takového oznámení má 23 %

Výsledky GBK – 2016

- Cca 60 tis. respondentů ze 42 zemí Evropy a Asie
- nejlépe umístilo Německo, Švédsko a Švýcarsko. Na chvostu se pak nachází Rusko, Srbsko a Ukrajina. Česká republika se v rámci výsledků umístila v pomyslném středu tabulky, po boku Běloruska a Lotyšska.
- Průzkumu v České republice se zúčastnil reprezentativní vzorek ve věkové kategorii 18+ v celkovém počtu 1 532 respondentů
- V průměru jedna z šesti domácností (v ČR 9%) poskytla úplatek při přístupu k veřejným službám. Ač byla čísla nízká v mnoha zemích EU, znatelně se zvyšovala tím, čím víc se postupovalo na východ; nejvyšší čísla byla v Tádžikistánu (50 %), Moldávii (42 %), Ázerbájdžánu, Kyrgyzstánu a Ukrajině (38 %) a v Rusku (34 %). V rámci EU dopadlo nejhůře Rumunsko s 29 %, následováno Litvou s 24 %.
- Jednou z klíčových překážek v boji proti korupci je nedostatek ochrany pro ty, kteří se proti ní ozvou. 30 % všech dotázaných v celé Evropě a ve Střední Asii uvedlo, že hlavním důvodem, proč více lidí nehlásí korupci, je obava z důsledků.

Měření korupce - (Světová banka)

The World Bank

IBRD & IDA: Working for a World Free of Poverty

Světová banka

- Pro účely posouzení kvality vlády sestavila 6 základních indikátorů, které hodnotí 6 oblastí kvality vlády (Governance Matters):
 - úroveň demokracie,
 - politickou stabilitu,
 - efektivnost vládních politik,
 - regulační kvalitu,
 - kvalitu právního řádu a
 - kontrolu korupce.

Antikorupční doporučení

Doporučení TI pro veřejný sektor

- **zavést funkční výběr úředníků a systém jejich uplatnění** (tzn. eliminovat osobní vazby při výběrových řízeních, posuzovat především odbornou způsobilost uchazeče atd.)
- **zkvalitnit management práce** (státní manažeři by měli být kladným vzorem pro své podřízené ve smyslu dodržování zákonů)
- zdokonalit systém řízení v oblasti veřejné správy tak, aby byl uplatněn **princip konečné odpovědnosti** vedení za významné poruchy jeho resortu
- ihned řešit zjištěné problémy a nedostatky, zveřejňovat je

Antikorupční doporučení

- **vyvarovat se pravděpodobným korupčním situacím** při výkonu veřejné správy (minimalizovat styk úředníků se žadateli, zavést systém kontroly rozhodování, z některých jednání pořizovat obrazové a zvukové záznamy)
- **vypracovat návody pro komunikaci a využívání služeb veřejného sektoru**

Děkuji za pozornost a přeji
hezký den